

การเรียบเรียงดนตรีร่วมสมัยเพลง “ลมหนาว” โดย ชัยภักดิ์ ภักธรจินดา

A Study of Contemporary Music Case Study of “Love in Spring”

by Chaibhuk Bhutrachinda

ศุภฤกษ์ พุฒสโร*¹ นัฐิกา สุนทรธนผล²Suparek Putsaro*¹ Nuttika Soontornanaphol²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาแนวคิด และวิเคราะห์เทคนิคการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีร่วมสมัย กรณีศึกษาเพลง “ลมหนาว” โดย ชัยภักดิ์ ภักธรจินดา โดยเป็นบทเพลงพระราชนิพนธ์ในลำดับที่ 20 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน บันไดเสียงของเพลง ระบบอังกูญแจเสียง ช่วงเสียงของแนวทำนอง การเลือกใช้เครื่องดนตรีไทยและการปรับเสียง สังคีตลักษณ์ สีสันเสียง เสียงประสาน และศึกษาการสร้างสรรค์เพลงด้วยกระบวนการทางคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวข้องกับผลงาน

จากการวิจัยทำให้ทราบว่า ในการเรียบเรียงยังคงอัตราส่วน 3/4 อันเป็นเอกลักษณ์ของบทเพลงไว้ ผู้เรียบเรียงยังมีแนวคิดในการใช้เครื่องดนตรีแบบเบาบาง และมีความต่อเนื่องกัน อีกทั้งเลือกใช้เครื่องดนตรีหลักเป็น “ขลุ่ย” เพื่อสื่อสารถึงลม กุญแจเสียงหลักเป็นบีแฟลตเมเจอร์ ซึ่งเป็นการเรียบเรียงเพื่อรักษาสีสันเสียงเดิมของขลุ่ยไว้ สังคีตลักษณ์เป็นแบบสโตรฟิคฟอร์มตามต้นฉบับ นำมาเรียงเรียงเป็นการเล่น 2 รอบ โดยสร้างท่อนดนตรีเพิ่มเติมตอนเริ่มเพลง และช่วงกลางเพลง มีการนำหลักวิชาการเรียบเรียงเสียงประสานแบบ 4 แนว และการสอดทำนองแบบโพลิโฟนีมาประยุกต์ใช้ และผู้เรียบเรียงยังได้ให้ความสำคัญในกระบวนการผสมเสียง โดยทั้ง 4 แนวให้มีเสียงดั่งเบาแตกต่างกันตลอดเพลง เพื่อสร้างความสมดุลของเสียง

คำสำคัญ: การเรียบเรียงเสียงประสาน / ดนตรีร่วมสมัย / ชัยภักดิ์ ภักธรจินดา

* Corresponding author, email: spningnong@gmail.com

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹ Master of Arts (Ethnomusicology), Faculty of fine arts, Srinakharinwirot University

² อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² Assoc. Prof. Nuttika Soontornanaphol, Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

Abstract

This research study the concept and analyzing the arrangement technic of contemporary music. The case study of the song “*Love in spring*” by Mr. Chaibhuk Bhutrachinda. This song is Number 20 of Royal Compositions by King Bhumibol Adulyadej. Study the concept and inspiration for song creation, Scale, Tonality, Range, Pitch Tuning, Musical Form, Tone Color, Harmony and study the composing process of the song using a computer.

The study found that the arrangement using in the song is 3/4 ratio which is the signature of the song. The concept of musical instrument arrangement in the song is lightweight and continuously. Moreover, using the main instrument called ‘Khlui’ to represent the wind. the melody in the key tonality using B^b major (B^b, E^b) in comparison to the original work is lower by 1 key to conserve the original sound of Khlui. The musical form is Strophic Form but repeat 2 times and create a new introduced and new interlude between a song, conducted using the four-part harmony with Polyphony as the musical texture, focusing on sound mixing process making the four-part harmony to have different high–low noise throughout the song resulting in balancing the sound of the song.

Keywords: Arrangement / Contemporary Music / Chaibhuk Bhutrachinda

ภูมิหลัง

ดนตรีเชิงทดลองที่ใช้พื้นฐานแนวคิดของดนตรีไทยที่นำเครื่องดนตรีตะวันตกมาร่วมใช้ในการบรรเลงกับเครื่องดนตรีไทย โดย ครูบุญยงค์ เกตุคง (ระนาดเอก) บรูซ แกสตัน (เปียโน) และ จิรพรรณ อังศวานนท์ (กีตาร์) ในนาม “วงฟองน้ำ” ในปีพุทธศักราช 2524 ได้สร้างปรากฏการณ์ดนตรีรูปแบบใหม่ให้กับสังคมไทย บรูซ แกสตัน ได้เคยกล่าวว่า “การทดลองดนตรีประยุกต์ที่ผสมผสานระหว่างดนตรีไทยกับดนตรีตะวันตกนี้ ใช้ทำนองเดิมของเพลงไทยแล้วนำมาเรียบเรียงใหม่

สร้างสรรค์เป็นผลงานมาเรื่อยๆ มีทั้งงานแสดงดนตรีสด, เพลงประกอบภาพยนตร์, เพลงประกอบละคร และงานสร้างสรรค์ร่วมกับศิลปินระดับโลกมากมาย”³ นับแต่นั้นมาจากจุดเริ่มต้นด้วยคำว่า “ดนตรีประยุกต์” ได้ถูกนำมาตีความโดยบรรดาศิลปินและนักดนตรีไทยที่รับเอาแนวคิดวิธีการประยุกต์นี้ไปพัฒนาต่อ จนเกิดรูปแบบดนตรีผสมผสานระหว่างดนตรีไทย และดนตรีชาติอื่นที่แพร่หลายในช่วงเวลานั้น ใช้ชื่อเรียกแตกต่างกัน อาทิ ดนตรีไทยร่วมสมัย ดนตรีร่วมสมัยไทย ดนตรีผสม ดนตรีร่วมสมัย ในส่วนของการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กล่าวโดยรวมว่า “ดนตรีร่วมสมัย”

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดงานทดลองดนตรีลักษณะนี้มากขึ้น สืบเนื่องมาจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วของ Software เพื่อการผลิตผลงานทางดนตรี ซึ่งได้ลดข้อจำกัดของการบรรเลงดนตรีแบบในอดีต อีกทั้งยังส่งเสริมการถ่ายทอดจินตนาการของนักประพันธ์-นักเรียบเรียงดนตรี สู่บทเพลงได้อย่างไร้ขีดจำกัดด้วยเสียงและวิธีการสังเคราะห์เสียงที่พัฒนาขึ้นเป็นอย่างมาก โดยมี Digital Audio Workstation⁴ หรือชื่อย่อว่า DAW เป็น Software ที่ช่วยในการสร้างเพลงที่สามารถทำการบันทึกเสียงเครื่องดนตรี หรือเสียงใดๆ ก็ได้ ครั้งละ 1 เสียง หรือมากกว่า ตามแต่ขีดจำกัดของอุปกรณ์ที่ใช้ กล่าวคือ การสร้างเพลงในลักษณะนี้สะดวกต่อการทำงานของนักดนตรีเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถบันทึกการบรรเลงดนตรีตามความคิดสร้างสรรค์โดยบันทึกเก็บไว้ได้ทันที และสามารถเปิดฟังเพื่อตรวจสอบความไพเราะได้อย่างละเอียดตามความต้องการ อีกทั้งยังสามารถสร้างเสียงสังเคราะห์ (Synthesizer) ซึ่งเป็นเสียงที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยเครื่องดนตรีปกติ ทำให้เกิดสีสันทางดนตรีใหม่

ชัยภัค ภักธรจินดา เป็นหนึ่งในศิลปินที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีจากวงฟองน้ำมาโดยตรง ด้วยความที่เป็นทั้งลูกศิษย์และเป็นสมาชิกในวงของ บรูซ แกสตัน (วงฟองน้ำ) อีกทั้งยังเป็นศิลปินที่มีผลงานการสร้างสรรค์เพลงในรูปแบบของดนตรีร่วมสมัย ปรากฏสู่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา เป็นที่รู้จักในฐานะนักประพันธ์เพลง นักเรียบเรียงเสียงประสาน และผู้บรรเลงดนตรีที่มีความสามารถทั้งเครื่องดนตรีไทย และเครื่องดนตรีตะวันตก โดดเด่นด้วยเอกลักษณ์สำเนียงวิธีการเรียบเรียงดนตรี และการเลือกใช้เสียงต่างๆ ที่ปรากฏในบทเพลงซึ่งมีความเฉพาะตัวสูง อันเป็นผลมาจากการทดลองใช้เสียงเครื่องดนตรีสังเคราะห์ทาง

³ บรูซ แกสตัน, “ชีวิตไร้ตัวตนของ”บรูซ แกสตัน”ผู้ปลุกปั้น ดนตรีไทยร่วมสมัยโด่งดังทั่วโลก,” สืบค้นเมื่อ 9 มกราคม 2561.

<https://www.thairath.co.th/content/281141>

⁴ Peter Manning, *Electronic and Computer Music* (New York: Oxford University Press, 2013), 395.

เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เข้าร่วมบรรเลงกับเครื่องดนตรีอื่นๆ สร้างสรรค์ผลงานด้วย Software ประเภท Digital Audio Workstation เป็นหลัก และชัยภัค ภัทรจินดา มีผลงานที่ได้รับรางวัลระดับประเทศมากมาย อาทิ ผลงานเพลงประกอบภาพยนตร์ เรื่อง “โหมโรง” (The Overture) โดยได้รับรางวัล “Star Entertainment Awards 2004” ซึ่งจัดขึ้นโดยสมาคมนักข่าวบันเทิง ในปี พ.ศ. 2547 ในสาขาดนตรีประกอบภาพยนตร์ยอดเยี่ยม ร่วมกับ ชาติชาย พงษ์ประภาพันธ์ และวงกอไม้

ผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานเพลง “ลมหนาว” เป็นหนึ่งบทเพลงในชุด ในดวงใจนิรันดร์ (บรรเลงเพลงฟ้า) เป็นผลงานที่มีความแตกต่างไปจากผลงานอื่นๆ ของ ชัยภัค ภัทรจินดา เนื่องจากผลงานชุดนี้เป็นการอัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) หรือ พระปรมาภิไธย ปัจจุบัน “พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร”⁵ ซึ่งเป็นการแสดงพระราชอัจฉริยภาพทางด้านดนตรีในการพระราชนิพนธ์บทเพลงประเภท Jazz คัดเลือกมาจำนวน 11 เพลง นำมาเรียบเรียงใหม่ในรูปแบบดนตรีร่วมสมัย ในเพลง “ลมหนาว” มีความพิเศษเนื่องจากการใช้ชลุ่ยไทยหลากหลายแบบในการดำเนินทำนองร่วมไปกับเครื่องดนตรีตะวันตก และยังมีการสร้างเสียงสังเคราะห์ที่เกิดจากเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์ร่วมด้วย นับเป็นการเรียบเรียงบทเพลงในรูปแบบดนตรีร่วมสมัยอีกแบบหนึ่ง ที่นำเอาดนตรีต่างวัฒนธรรมมาผสมผสานร่วมกันในบทเพลง

จากที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ชัดว่าบุคคลข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้เป็นบุคคลที่ทรงคุณวุฒิ ทั้งทางด้านการศึกษาและบรรเลงดนตรี ทำให้ผู้ศึกษาเล็งเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีร่วมสมัยในรูปแบบของ ชัยภัค ภัทรจินดา ซึ่งจะเป็นการศึกษาบุคคลข้อมูลตามหลักการทางวิชามานุษยวิทยาดุริยางควิทยา อีกทั้งการได้ศึกษาการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีร่วมสมัย กรณีศึกษาเพลง “ลมหนาว” จะเป็นการเพิ่มข้อมูลทางวิชาการดนตรีก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจสร้างสรรค์งานเพลงในรูปแบบดังกล่าว และยังเป็นอีกหนึ่งในผลงานที่แสดงถึงแนวคิดในการผสมผสานดนตรีต่างวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน

⁵ ราชกิจจานุเบกษา, “พระบรมราชโองการ ประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร,” สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562, http://www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/B/015/T_0001.PDF

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวคิด และวิเคราะห์เทคนิคการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีร่วมสมัย กรณีศึกษาเพลง “ลมหนาว” รวมถึงศึกษาการสร้างสรรคเพลงด้วยกระบวนการทางคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวข้อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงแนวคิด และวิเคราะห์เทคนิคการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีร่วมสมัย กรณีศึกษาเพลง “ลมหนาว” รวมถึงทราบข้อมูลจากการศึกษาการสร้างสรรคเพลงด้วยกระบวนการทางคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบดนตรีร่วมสมัย และส่งเสริมความหลากหลายให้กับข้อมูลทางวิชาการดนตรีในประเทศไทย

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เอกสารต้นฉบับจะทำการอ้างอิงจากหนังสือ “บทเพลงพระราชนิพนธ์: การวิเคราะห์และสังเคราะห์ทางดนตรีศึกษา” โดย ภาธร ศรีกรานนท์ เป็นเอกสารหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ผู้ศึกษาจะทำการวิเคราะห์บทเพลงโดยอ้างอิงหลักเกณฑ์ตามทฤษฎี และหลักวิชาการดนตรีตะวันตก พร้อมทั้งยกตัวอย่างโน้ตเพลงตามความเหมาะสม

วิธีดำเนินงานวิจัย

เนื่องจากผลงานเพลงนี้เริ่มต้นด้วยการเรียบเรียงดนตรีทั้งหมดด้วย Software ประเภท DAW โดยชัยภัค ภัทรจินดา ได้สร้างสรรค์เสียงดนตรีเข้าไปในโปรแกรมครั้งละ 1 ชิ้น เพื่อให้ง่ายต่อการนำมาวิเคราะห์เชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงเริ่มวิธีดำเนินการวิจัยจากการนำเส้นเสียงทุกแนวเสียงที่ผ่านขั้นตอนขบวนการทางคอมพิวเตอร์ในระบบสตูดิโอซึ่งได้รับโดยตรงจากผู้เรียบเรียงเสียงประสานนำมาสร้างเป็น Score ทุกชิ้นเครื่องดนตรีในโปรแกรมสำหรับพิมพ์โน้ตโดยเฉพาะ หลังจากนั้นจึงนำกลับไปให้ผู้เรียบเรียงเสียงประสานตรวจทานความถูกต้องก่อนทำการศึกษาเป็นข้อมูลเบื้องต้น เพื่อเป็นข้อมูลทางเอกสารหลักใช้ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกในลำดับต่อไป จากนั้นจึงวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แล้วจึงจัดการนำเสนอผลการวิเคราะห์ เริ่มจากแนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน บันไดเสียงของเพลง (Scale) ระบบอังกูญแจเสียง (Tonality) ช่วงเสียงของแนวทำนอง (Range) การเลือกใช้เครื่องดนตรีไทยและการปรับเสียง (Pitch Tuning) สังคีตลักษณะ

(Musical Form) สีสันเสียง (Tone Color) เสียงประสาน (Harmony) และศึกษาการสร้างสรรค์เพลงด้วยกระบวนการทางคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวข้องกับผลงาน

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาแนวคิด และวิเคราะห์เทคนิคการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีร่วมสมัยกรณีศึกษาเพลง “ลมหนาว” พบว่า เพลง “ลมหนาว” (Love in Spring) เป็นเพลงพระราชนิพนธ์ จังหวะวอลท์ซ หรือ มีอัตราส่วนจังหวะ 3/4 ซึ่งส่งเสริมความเป็นเพลงรักอย่างมาก ซึ่ง ชัยภัคภัทรจินดา ยังคงอัตราส่วนดังกล่าวไว้ และออกแบบการใช้เครื่องดนตรีทั้งหมดที่ให้เพลงนี้มีความรู้สึกเบาบาง เฉากเช่นกระแสดมที่พัดผ่านอย่างเป็นระรอก และมีความต่อเนื่องกัน อีกทั้งคำว่า “ลม” นั้นยังตีความหมายถึงเครื่องเป่าลมไม้ จึงใช้เครื่องดนตรีไทยเป็น “ขลุ่ย” ในการดำเนินทำนอง

สำหรับการเรียบเรียงเพลง “ลมหนาว” ในครั้งนี้ ปรากฏโน้ตในแนวทำนองหลักทั้งหมด 7 ตัว ได้แก่ B^b, C, D, E^b, F, G และ A ฉะนั้นสามารถระบุได้ว่าเพลงนี้อยู่ในบันไดเสียง (Scale) B^b Major ในการถอดโน้ตเพลง จึงใช้กุญแจเสียงหลัก (Key Tonality) เป็น 2 Flat (B^b, E^b) และเมื่อทำการเปรียบเทียบกับต้นฉบับ พบว่ามีการเรียบเรียงในเสียงที่ต่ำกว่า 1 เสียง ในต้นฉบับที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้นั้นอยู่ในบันไดเสียง C เพื่อความสะดวกต่อการบรรเลง และรักษาลักษณะเสียงเดิมของขลุ่ยไว้

แนวทำนองหลักที่ปรากฏทั้งหมด เมื่อใช้โน้ต C เป็นแกนกลางในการพิจารณา (Middle C, C3) มีโน้ต F2 เป็นโน้ตต่ำที่สุด (ท่อนเพลง C และ G) และมีโน้ต B^b5 (ห้องเพลงที่ 12 และ 52) เป็นโน้ตสูงสุด และหลังจากทำการพิจารณาจากเส้นเสียงต้นฉบับ พบว่า แนวทำนองหลักถูกแบ่งให้ขลุ่ยทั้ง 3 แบบ คือ ขลุ่ยหลีบ, ขลุ่ยเพียงออ และขลุ่ยอู้ บรรเลงสลับกันครั้งละ 8 ห้องเพลง สอดคล้องกับทวิเคราะห์การแบ่งท่อนเพลงของโน้ตต้นฉบับ

นอกเหนือจากแนวทำนองหลักแล้ว เมื่อได้ทำการวิเคราะห์แนวเสียงการบรรเลงของขลุ่ยทั้ง 3 แบบ พบการบรรเลงสอดประสานเป็นแนวเสียงรองของขลุ่ยเพียงออ อีก 1 แนวเสียง รวมให้ขลุ่ยเรียบเรียงในเพลงนี้จำนวน 4 แนวเสียง สะท้อนถึงการบูรณานำหลักวิชาการเรียบเรียงเสียงประสานแบบ 4 แนว ตามหลักการดนตรีคลาสสิกตะวันตกมาประยุกต์ใช้ในการเรียบเรียงครั้งนี้

ตัวอย่างที่ 1 แนวทำนองทั้ง 4 แนว ที่บรรเลงด้วยขลุ่ย (ท่อน B / ห้องที่ 19)

- ขลุ่ยหลีบ มี E4 เป็นโน้ตต่ำสุด และมี B^b5 เป็นโน้ตสูงสุด
- ขลุ่ยเพียงออ ทั้งแนวเสียงหลัก และแนวเสียงรอง มี B^b2 เป็นโน้ตต่ำสุด และมี D4 เป็นโน้ตสูงสุด
- ขลุ่ยอู้ มี F2 เป็นโน้ตต่ำสุด และมี D3 เป็นโน้ตสูงสุด

จากข้อค้นพบข้างต้นทำให้สรุปช่วงเสียง (Range) ของขลุ่ยทั้ง 3 แบบได้ดังนี้

ตัวอย่างที่ 2 แสดงช่วงเสียงของขลุ่ยทั้ง 3 แบบ

ชัยภัค ได้เลือกใช้ขลุ่ยไทยที่ได้ทำการเทียบเสียงตามหลักดนตรีตะวันตก ดังนี้

1. ขลุ่ยอู้ เป็นคีย์ B^b เมื่อปิดรูเสียงครบทุกรูแล้วจะให้โน้ตเริ่มต้นที่เป็นเสียง F
2. ขลุ่ยเพียงออ เป็นคีย์ B^b เมื่อปิดรูเสียงครบทุกรูแล้วจะให้โน้ตเริ่มต้นที่เป็นเสียง B^b
3. ขลุ่ยหลีบ เป็นคีย์ E^b เมื่อปิดรูเสียงครบทุกรูแล้วจะให้โน้ตเริ่มต้นที่เป็นเสียง E^b

ในส่วนของสังคีตลักษณะ (Musical Form) จากหนังสือต้นฉบับเพลงนี้ จะพบว่า ท่อนเพลงที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้นั้นมีเพียง 4 ท่อน คือ A, B, C, D เป็นแบบ Strophic Form จากการวิเคราะห์พบว่า มีการสร้างท่อนเริ่มต้น (Introduction) จากจินตนาการของชัยภัคเอง โดยอ้างอิงบันไดเสียง

เดียวกัน ตั้งแต่ห้องเพลงที่ 1 - 10 ต่อด้วย ท่อนเพลง A ดำเนินทำนองหลักด้วยขลุ่ยหลีบ, ท่อนเพลง B ดำเนินทำนองหลักด้วยขลุ่ยเพียงออ, ท่อนเพลง C ดำเนินทำนองหลักด้วยขลุ่ยอู้, ท่อนเพลง D ดำเนินทำนองด้วยขลุ่ยเพียงออ และได้สร้างท่อน Solo ในห้องเพลงที่ 43 - 50 หลังจากนั้นได้ทำการบรรเลงทำนองหลัก A - D ซ้ำอีกครั้งจนจบเพลง แต่มีรายละเอียดภายในของเครื่องดนตรีสอดประสานที่เปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยจึงได้ทำการชี้แจงใน Score เพลงเป็นทั้งหมด 8 ท่อน กล่าวคือ เมื่อเทียบกับ Score รวมทุกเครื่องดนตรี จะได้ ท่อน A = ท่อน E, ท่อน B = ท่อน F, ท่อน C = ท่อน G และ ท่อน D = ท่อน H

สีสันเสียง (Tone Color) ที่เกิดขึ้นในเพลงนี้ ในส่วนบรรยากาศของเพลงจะขึ้นจากเครื่องดนตรีสังเคราะห์ (Synthesizer) ที่สร้างขึ้นด้วยคอมพิวเตอร์เป็นหลัก ผู้เรียบเรียงใช้เครื่องดนตรีที่มีลักษณะเป็นเสียงของโลหะเบา ประกอบไปด้วยเสียงเปียโนไฟฟ้าจำนวน 2 แนวเสียง จะบรรเลงเป็นคอร์ดหลัก 1 แนว บรรเลงทำนองสอดประสานอีก 1 แนว และเสียงสังเคราะห์ประเภท Bells จำนวน 1 แนวเสียง ซึ่งเป็นเสียงที่ได้ยินเป็นเสียงแรกในช่วงเริ่มต้นเพลง ลักษณะของเสียงเป็นการผสมรวมกันระหว่างเปียโนไฟฟ้า และเสียงสังเคราะห์คล้ายกระดิ่ง แต่มีหางเสียงที่ลากยาวกว่ากระดิ่งทั่วไป และบรรเลงด้วยโน้ตที่สูงมาก เพื่อสื่อถึงความเย็นของกระแสดลมที่หนาวเย็น อีกทั้งยังมีแนวเสียงสังเคราะห์ประเภท Pad อีก 1 แนวเสียง ลักษณะเป็นเสียงที่มีความกระแทก (Attack) ที่น้อย และมีหางเสียง (Release) ที่ยาวเกินกว่าเครื่องดนตรีจริงจะทำได้ สร้างจินตนาการให้ผู้ฟังนึกถึงการเคลื่อนที่ของเสียงลม ที่ค่อยๆ ปรากฏขึ้นและจางหายไปอย่างช้าๆ

ตัวอย่างที่ 3 การบรรเลงเสียงในช่วงเริ่มต้นเพลง

การเรียบเรียงเสียงอะคูสติคกีตาร์ ชัยภักดิ์ได้ทำการบันทึกเสียงเข้าไปในบทเพลงนี้ด้วยตัวเอง มีปรากฏในเพลงอยู่ 2 แนวเสียง กระทำด้วย 2 ลักษณะ คือ แนวที่ 1 บรรเลงด้วยเทคนิค การเกลาตามคอร์ดของเพลง (Picking) เพื่อส่งเสริมความต่อเนื่องของเพลง และแนวที่ 2 บรรเลงด้วยเทคนิค การร้าวโน้ต (Tremolo) ตามโน้ตสำคัญของคอร์ดสอดแทรกตลอดเพลง และใช้เป็นแนว Solo สำคัญในช่วงเริ่มต้นเพลง และกลางเพลง เพื่อความสะดวกในการบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีไทย ซึ่งอยู่ในระบบอิงกุกุญแจเสียง B^b ชัยภักดิ์ได้มีการปรับเสียงกีตาร์ให้ต่ำลงมากกว่าปกติ 1 เสียงด้วย กล่าวคือ

จากเดิมปกติกีตาร์จะตั้งเสียงไล่จากบนลงล่างเป็น E, A, D, G, B และ E เปลี่ยนเป็น D, G, C, F, A และ D ทำให้ปรากฏโน้ตที่ D2 ตามตัวอย่างที่ 4

ตัวอย่างที่ 4 ตัวอย่างการบรรเลงอะคูสติคกีตาร์ แสดงตาม Concert Score (ท่อน B / ห้องที่ 19)

ลักษณะสีสันเสียงของขลุ่ยทั้ง 3 แบบที่แตกต่างกัน ได้ถูกเรียบเรียงสลับกันบรรเลงในทุกช่วงแนวทำนอง พบว่า ท่อน A ใช้ขลุ่ยหลีบเป็นตัวเริ่มต้น จากแนวการบรรเลงทำนองจะเห็นได้ว่า ขลุ่ยหลีบเป็นเครื่องดนตรีที่มีขนาดเล็ก ให้โทนเสียงแหลมสดใส, ท่อน B และ D ใช้ขลุ่ยเพียงออ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีขนาดใหญ่กว่าขลุ่ยหลีบ ให้โทนเสียงที่เป็นกลางไม่แหลมจนเกินไป และยังถูกใช้เป็นแนวทำนองสอดประสานอีกหนึ่งแนว ซึ่งมีความพิถีพิถันในการจัดเรียงเสียงประสาน ไม่ให้มีโน้ตทับกัน จึงทำให้ได้ยินว่ามีขลุ่ยเพียงออ 2 เล่า บรรเลงพร้อมกันจริงๆ และในท่อน C ใช้ขลุ่ยอู้ เมื่อพิจารณาจากโน้ตที่บรรเลงที่มีลักษณะการเดินทำนองที่มีโน้ตต่ำ สีสันเสียงจึงมีความอบอุ่น แสดงถึงขนาดที่ใหญ่กว่าขลุ่ย 2 ประเภทข้างต้น

นอกจากการเรียบเรียงทางด้านโน้ตให้กับขลุ่ยแล้ว เนื่องจากขลุ่ยเป็นเครื่องดนตรีที่มีความเข้มของเสียง (Dynamic) ไม่มากนัก กล่าวคือ เสียงที่มีความดังมากที่สุดกับเสียงที่ความดังน้อยที่สุด จะมีความแตกต่างกันไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับเครื่องดนตรีตะวันตกอย่างเปียโน จึงทำให้ในขั้นตอนการผสมเสียง ชัยภักดิ์ต้องควบคุมความดัง-เบาของขลุ่ยให้เกิดความสมดุลในแต่ละช่วงเพิ่มเติม พร้อมทั้งยังมีการจัดตำแหน่งซ้าย-ขวา (Pan) ของขลุ่ยทั้ง 4 แนวเสียง แยกจากกัน เพื่อให้เกิดมิติเสียงเสมือนกับทุกเครื่องนั่งบรรเลงคนละตำแหน่ง สร้างอรรถรสให้กับผู้ฟังมากขึ้น และยังใช้กระบวนการนี้ในการจัดการในทุกเครื่องดนตรี

เนื้อดนตรี (Texture) ของเพลง “ลมหนาว” เมื่อวิเคราะห์จากการสอดประสานกันของการดำเนินทำนองหลัก จะมีการดำเนินคู่กันไปบนลักษณะของดนตรีประสานแนว (Polyphony) เนื่องจากเข้าหลักเกณฑ์ของการมีทำนองหลักเพียงหนึ่งแนว แต่แนวเสียงอื่นๆ ที่บรรเลงร่วมก็เป็นทั้งการบรรเลงแบบทำนองรอง และเป็นแนวประสานด้วย

การดำเนินคอร์ดของเพลง (Chord Progression) ของการเรียบเรียงเพลงในครั้งนี้ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงคอร์ดที่แตกต่างไปจากเดิม จำนวน 5 คอร์ด แต่ยังคงไว้ซึ่งโครงสร้างเดิมตาม การนิพนธ์พระราชนิพนธ์ต้นฉบับ กล่าวคือ เมื่อเปรียบเทียบกับต้นฉบับพระราชนิพนธ์แล้ว ในท่อน A ห้องเพลงที่ 2 จากเดิมเป็นคอร์ด IV ได้เพิ่มเป็น IV Maj 7, ในท่อนเพลง C ห้องที่ 8 จากเดิมเป็น เคอร์ด V7 เพิ่มโน้ตนอกคอร์ดเป็น V9, ในท่อน D ห้องที่ 3 จากเดิมคอร์ด I เพิ่มเป็น I add11, ห้อง เพลงที่ 5 จาก ii เพิ่มเป็น ii7 และ ห้องที่ 6 จากเดิมเป็นคอร์ด IV aug เปลี่ยนเป็น vii dim วิธีการ ดำเนินคอร์ดของเพลงนี้จะใช้อะคูสติกกีตาร์ เปียโนไฟฟ้า และเครื่องดนตรีสังเคราะห์ ประเภท Pads รองรับไว้ตลอดเพลง

ตัวอย่างที่ 5 ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงคอร์ดของเพลง (ท่อน C / ห้องที่ 34 จากการถอดโน้ตเพลง)

การสร้างเสียงประสานในแนวตั้งหรือ ชั้นคู่ที่ใช้ในส่วนของเครื่องดนตรีตะวันตกและเครื่อง ดนตรีสังเคราะห์ จะเรียบเรียงแนวประสานไปตามโครงสร้างของบทพระราชนิพนธ์เดิม แต่ในส่วน ของการสร้างแนวประสานเสียงของขลุ่ย ซัยภักได้มุ่งเน้นไปที่ความเป็นไปได้ที่จะให้ขลุ่ยทั้ง 3 แบบ บรรเลงโน้ตใดโน้ตหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของคอร์ดที่เกิดขึ้นในแต่ละห้องเพลง จากการวิเคราะห์พบทั้ง โน้ตตัวที่ 1, 3, 5 และ 7 รวมไปถึงโน้ตอย่าง add9, 11 และ 13 ที่ระบุไว้ในคอร์ดด้วย ทั้งนี้ยัง

คำนึงถึงการเคลื่อนที่ของทำนองที่เป็นทำนองสอดประสานพร้อมกันไปอีกด้วย ซึ่งจะพบการทำห้วงลำดับทำนอง หรือซีควเอนซ์ (Sequence) และการเลียน (Imitation)

ตัวอย่างที่ 6 ห้วงลำดับทำนอง หรือซีควเอนซ์ (ท่อน A / ห้องที่ 13)

ตัวอย่างที่ 7 การเลียน (ท่อน C / ห้องที่ 27)

เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของขลุ่ยไทย ชัยภักดิ์ ได้ใช้เทคนิคทางดนตรีไทยหลากหลายในการเรียบเรียงเสียงขลุ่ยเข้าไปในเพลงนี้ ทั้งเทคนิคการพรมนิ้ว (Trill), เทคนิคการเอื้อนเสียง (Bend), เทคนิคการทำเสียงให้สั่นเป็นคลื่น (Vibrato) และเทคนิคการระบายลม (Circular Breathing)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลงานเพลง “ลมหนาว” (Love in Spring) เป็นผลงานที่ ชัยภักดิ์ ภักธรจินดา ได้เรียบเรียงเสียงประสาน สร้างสรรค์เสียงดนตรีสังเคราะห์ และบันทึกเสียงเครื่องดนตรีต่างๆ ด้วยตนเองในทุกกระบวนการ และยังเห็นถึงความรอบคอบที่คำนึงถึงข้อจำกัดต่างๆ ของเครื่องดนตรีทั้งหมดที่บรรเลงลงในเพลง ทำให้เกิดการปรับเข้าหากันของดนตรีต่างวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจใน

ดนตรีทุกชนิด อาทิ เพื่อให้เครื่องดนตรีไทยที่จะใช้ยังคงไว้ซึ่งน้ำเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ และสะดวกต่อการบรรเลง ได้ทำการปรับเปลี่ยนบันไดเสียงลงจากบทพระราชนิพนธ์ต้นฉบับที่เป็นบันไดเสียง C ให้เป็นบันไดเสียง B^b และยังสามารถเรียบเรียงขลุ่ยเข้าไปในเพลงโดยอ้างอิงลักษณะการจัดช่วงเสียงแบบระบบการสร้างเสียงประสานสี่แนวของดนตรีคลาสสิก เป็นต้น อีกทั้งยังคำนึงถึงกระบวนการการผสมเสียงใน Digital Audio Work Station ที่ ชัยภัก ได้มีส่วนร่วม ดังที่แสดงไปแล้วในผลการวิจัย

ดังนั้น การได้ศึกษาแนวคิด และวิเคราะห์เทคนิคการเรียบเรียงเสียงประสานดนตรีร่วมสมัยกรณีศึกษาเพลง “ลมหนาว” รวมถึงศึกษาการสร้างสรรค์เพลงด้วยกระบวนการทางคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ เป็นการค้นพบอีกหนึ่งตัวอย่างที่ดีที่ได้รวมเอาทุกกระบวนการทำงานไว้ในหนึ่งบทเพลงซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบดนตรีร่วมสมัย และส่งเสริมความหลากหลายให้กับข้อมูลทางวิชาการดนตรีในประเทศ

ข้อเสนอแนะ

ด้วยเหตุที่ ชัยภัก ภักจรินดา เป็นทั้งนักดนตรีไทย นักดนตรีสากล เป็นผู้รอบรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีอีกหลายแขนง และยังมีผลงานอื่นอีกมากมาย ทำให้ยังมีมุมมองด้านอื่นให้ศึกษาค้นคว้าอีกหลากหลาย อีกทั้งในปัจจุบันยังมีนักประพันธ์เพลง และนักเรียบเรียงเสียงประสานอีกหลายท่าน ที่มีความรู้ความสามารถทั้งด้านการเรียบเรียงดนตรีและมีความเอาใจใส่ในทุกกระบวนการผลิตผลงานเพลง หากได้มีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้รู้ท่านอื่นในทุกกระบวนการอย่างรอบด้านเพิ่มเติม จะยิ่งช่วยพัฒนาข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจงานประพันธ์เพลง งานเรียบเรียงเสียงประสาน ตลอดจนจนเป็นการเพิ่มข้อมูลทางวิชาการเพื่อพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมดนตรีสืบไป

บรรณานุกรม

- ชุมชน สีบวงศ์. “วิเคราะห์เทคนิคการบรรเลงขลุ่ยเพลงพระราชนิพนธ์โดยอาจารย์ธนีสร์ ศรีกลิ่นดี.” ปรียญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2552.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. *สังคีตลักษณ์และการวิเคราะห์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เกศกะรัต, 2551.
- บรูซ แกสตัน. “ชีวิตไร้ตัวตนของ”บรูซ แกสตัน”ผู้ปลุกปั้น ดนตรีไทยร่วมสมัยโด่งดังก้องโลก.” สืบค้นเมื่อ 9 มกราคม 2561. <https://www.thairath.co.th/content/281141>
- ภาธร ศรีกรานนท์. *บทเพลงพระราชนิพนธ์: การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ทางดนตรี*. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักส์, 2559.
- ราชกิจจานุเบกษา. “พระบรมราชโองการ ประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร.” สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2562, http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/B/015/T_0001.PDF
- วีรชาติ เปรมานนท์. *ปรัชญาและเทคนิคการแต่งเพลงร่วมสมัยไทย*. กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- อานันท์ นาคคง. “การศึกษาวงดนตรีร่วมสมัยและผลงานดนตรีไทยร่วมสมัยในสังคมไทยปัจจุบัน.” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, 2556.
- Manning, Peter. *Electronic and Computer Music*. New York: Oxford University Press, 2013.